

вань були закладені положення про відсутність невизначеності та нейтральності суб'єктів економіки до ризику [4, ст. 250].

Фактор ризику був врахований в теорії сегментації, де основним прагненням суб'єктів економічної діяльності була мінімізація ризику за умов невизначеності в сегментному ринку облігацій. Для впливу на структуру процентних ставок підвищувався дохід від короткострокових облігацій і одночасно знижувався дохід від довгострокових облігацій. Подібні заходи впливу дозволяли гальмувати притік капіталів по короткострокових процентних ставках і стимулювали приватні інвестиції по довгострокових облігаціях. Теорія сегментації тривалий час визначала фінансову політику Федеральної резервної системи США.

Згідно з теорією переваги ліквідності, розробленою Дж.Р. Хіксом та Р.А. Коганом, по довгострокових вкладеннях існує винагорода, яка визначає більш високу ставку довгострокових облігацій. Надлишкова пропозиція довгострокових облігацій знижує їх ціни і підвищує ставку процента, коли ці ставки не перекривають втрати від низької ліквідності порівняно з короткостроковими облігаціями.

На підставі узагальнення попередніх теорій процентних ставок Ф.Модільяні та Р. Сутц розробили власну концепцію [5, ст. 580]. Згідно з цією моделлю, структура процентних ставок по облігаціях визначається відповідно до рівності очікуваного прибутку і є пропорційною винагородою за ризик. Короткострокові облігації відрізняються невизначеністю в отриманні доходу, який пов'язаний з високим ризиком. Процентні ставки по довгострокових облігаціях є більш стабільними і дозволяють визначити прибуток від таких інвестицій. Консервативний інвестор буде схильний купити довгострокові облігації у випадку, коли трансакційні втрати перевищують ризик інвестицій у короткострокові облігації. У випадку неспівпадання попиту та пропозиції, часу позики, змінюється процентна ставка по облігаціях, що призводить до спекулятивних або арбітражних угод.

Грошовий ринок розвинутих країн перебуває під постійним та значним впливом світового кредитного та фінансового ринку. Лібералізація міжнародних фінансових ринків створює можливість для учасників економічної діяльності національної економіки використовувати альтернативні джерела отримання коштів.

Інтернаціоналізація і прибутковість операцій в євровалютах визначається більш високими ставками по євродепозитах, оскільки на євродепозити не розповсюджується система обов'язкового резервування, коли комерційні банки зобов'язані тримати кошти на безпроцентному рахунку в центральному банку. Крім того, євробанки не підлягають місцевому законодавству і не обкладаються прибутковим податком. Ставки по єврокредитам є нижчими, ніж на національних ринках грошей, оскільки євробанки мають можливість зменшувати проценти і одночасно досягати високої прибутковості.

Світовий ринок грошей у вигляді ринку євровалюти впливає на рівень національних процентних ставок. Постійно відбувається взаємне перетікання коштів, що стимулює вирівнювання національних процентних ставок, які коливаються навколо міжнародних процентних ставок. У сучасних умовах переважно використовуються плаваючі процентні ставки, які переглядаються через узгоджені інтервали часу (3-6 місяців). Плаваюча процентна ставка складається з двох частин: базової ставки та маржі. На ринку євровалют використовується як базова ставка ЛІБОР (LIBOR) – Лондонська міжбанківська процентна ставка по короткостроко-

вих міжбанківських операціях, які постійно коливаються. Рівень маржі змінюється від 0,75 до 3 % та залежить від співвідношення попиту та пропозицій на кредитні ресурси. Коливання процентних ставок на світовому грошовому ринку перебуває під впливом більш складної системи чинників, які виходять за межі взаємодії пропозиції та попиту на гроші. Серед додаткових чинників впливу є: кон'юнктура світових ринків, стан міжнародної банківської ліквідності, динаміка плаваючих валютних курсів.

Література

1. Економічний словник – довідник. – К.: Femina, 1995. – 368 с.
2. Пашкус Ю.В., Мисько О.Н. Введение в бизнес. – Л.: Северо – Запад. 1991. – 300 с.
3. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика. В 2-х т., пер. с англ. Т.1. – М.: Республика, 1992. – 399 с.
4. Хикс Дж.Р. Стоимость и капитал. – М.: Прогресс, 1993. – 490 с.

УДК 330.14

Инж. Ю.І. Турянський – Львівська комерційна академія

ПРО ФУНКЦІОНАЛЬНІ ТИПИ КАПІТАЛУ ЯК МАТЕРІАЛЬНОЇ ОСНОВИ КАПІТАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ПЕРЕХІДНОГО ТИПУ

Аналізуються функціональні типи капіталу як матеріальної основи капіталізації економічних систем перехідного типу. Дається загальна характеристика матеріального, трудового (людського) і фінансового капіталу. Розкривається структура кожного із функціональних типів капіталу.

Yu.I. Turyanskiy – Lviv Commercial Academy

Functional types of capital, as the basis of foundation of capitalization of economic systems. of transitive type

Functional types of capital as the material basis of capitalization of transitive economic systems are being analyzed. General characteristics of material (human) and financial capital is being given. The structure of all functional types of capital are being clearers out.

Якщо виходити із гіперширокого розуміння капіталу, то умовно можна виділити ряд його функціональних типів (чи форм, складових, інгредієнтів і т.ін.) (див. рис. 1). По-перше, це (назвемо його умовно) матеріальний капітал, який існує чи відображає себе у вигляді матеріальних ресурсів, таких як, предмети праці (їх позначають часом як оборотний капітал) і засоби праці (відповідно, основний капітал). Матеріальний капітал також інтерпретується по-різному – вузько і широко. У вузькому чи елементарному значенні він зводиться чи отожднюється з основним капіталом, розглядається як ідентичний останньому. Таке над вузьке і найелементарніше розуміння матеріального капіталу є чи не найпоширенішим в сучасній економічній літературі (і не тільки в сучасній, але й і в економічній літературі відносно віддаленого і близького минулого). В широкій (ширшій) і вищій (наделементарній) інтерпретації матеріальний капітал – це єдність як основного, так і оборотного капіталу

$$K_m = K_c + K_b,$$

де: K_m – матеріальний капітал; K_c – основний капітал; K_b – оборотний капітал.

Деякі актуальні проблеми перехідної економіки

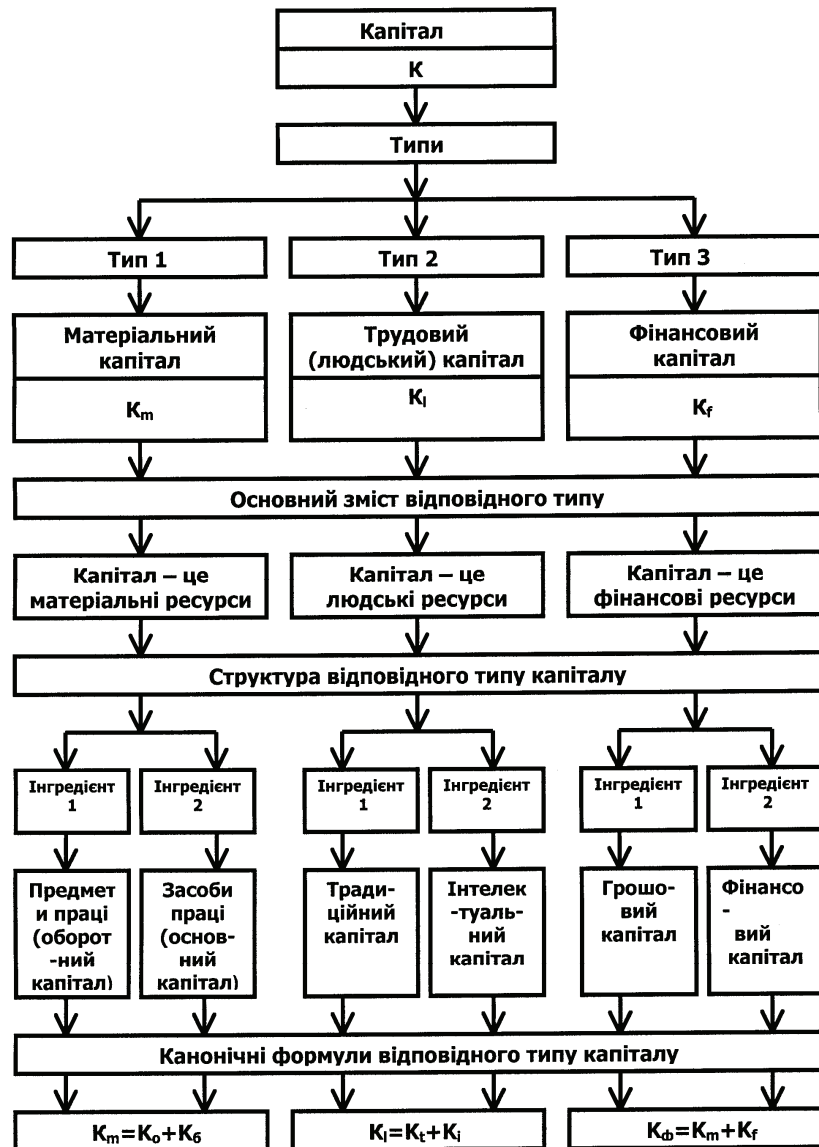

Рис. 1. Основні типи капіталу

Хоча така інтерпретація матеріального капіталу є більш місткою, ніж вузька чи елементарна, однак вона значно рідше використовується в теоретичному і прикладному аналізі економічних систем. Як правило, дослідники (як теоретики, так і практики) базуються на елементарній уяві про зміст чи структуру матеріаль-

ного капіталу, а оборотний капітал відносять до особливого елементу (інгредієн-ти) функціонування та розвитку будь-яких економічних систем¹.

По-друге, це так званий трудовий або людський капітал, під яким розумі-ються певні людські (трудові) ресурси. Він за своєю структурою чи змістом також не є однорідним. В ньому умовно можна виділити два основні інгредієнти: так званий традиційний капітал; інтелектуальний капітал, тобто

$$K_l = K_t + K_i,$$

де: **K_l** – трудовий (людський) капітал; **K_t** – традиційна частина людського капіта-лу; **K_i** – інтелектуальна частина людського капіталу².

В сучасній західній економічній літературі людський капітал розглядаєть-ся здебільшого не як єдність його традиційної і інтелектуальної складових, а як єдність традиційної праці і так званих підприємницьких здібностей як специфіч-ного виду людського ресурсу. Такий варіант формули людського капіталу не су-перечить попередньому, наведеному нами вище, оскільки підприємницькі здібно-сті – це тільки один із різновидів інтелектуальної праці, що вказує на те, що фор-мула – людський капітал є єдністю традиційного і інтелектуального капіталу точ-ніша і диференційованіша (специфікована) ні ж та, яка людський капітал описує як єдність праці і підприємницьких здібностей³.

Третім функціональним типом капіталу є так званий фінансовий капітал, у складі якого можна умовно виділити, по-перше, грошовий капітал (як певні гро-шові активи), по-друге, власне фінансовий капітал (як певні фінансові активи), тобто фінансовий капітал виступає як єдність фінансових і грошових ресурсів

$$K_f = K_m + K_f,$$

де: **K_ф** – фінансовий капітал в його широкому значенні; **K_m** – грошовий капітал; **K_f** – фінансовий капітал в його вузькому значенні (як власне фінансові активи)⁴.

Література

1. Башнянин Г.И. Социалистическое производство: экономическое измерение затрат и результатов. – М.: Экономика, 1990. – 175 с.
2. Башнянин Г.И. Экономическое измерение: политико-экономические проблемы общей теории. – К.: Лыбидь, 1991. – 83 с.
3. Башнянин Г.И. Экономическое измерение: структура, принципы, функции. – Львов: Світ, 1994. – 248 с.

¹ Жан Батіст Сей виходив із передумови, що основними елементами будь-якої господарської діяльності є так звані три фактори виробників – капітал (в його значенні основного капіталу), матеріали (разом з землею) і праця. Вони, на його думку, і створюють продукти певної господарської діяльності в певній їх частині. В сучасному най-загальнішому економічному аналізі економічних систем також виходять з передумови про наявність трьох основ-них елементів господарської діяльності. У відомій функції Кобба-Дугласа продукти функціонування певних гос-подарських систем розглядаються як функція капіталу, матеріалів і праці.

² Таке виділення в складі людського капіталу його традиційної і інтелектуальної складових (інгредієнтів) не є ще загальновизнаним в сучасній економічній літературі. Теоретичне обґрунтування такого виділення в складі ма-теріального капіталу його традиційної і інтелектуальної частини (традиційної праці, в якій переважає фізична чи ручна праця і інтелектуальної праці, в якій уже переважає розумова праця) ми знаходимо лише в деяких авторів.

³ Хоча ми, звичайно, не схильні вважати, що якась із вказаних вище формул людського капіталу є точнішою чи кращою. Вони обидві можуть використовуватися як у теоретичному, так і емпіричному (прикладному) аналізі господарських систем. Вибір дослідником тієї чи іншої формули людського капіталу залежить від мети і основних завдань дослідження.

⁴ Специфічну інтерпретацію фінансового капіталу ми знаходимо в марксистській економічній літературі. В працях марксистів і сучасних неомарксистів фінансовий капітал трактується як певний історичний ступінь розвит-ку грошового капіталу, а не як дна із функціональних форм (типів) капіталу взагалі (в його найширшому тракту-ванні чи розумінні).

4. Башнянин Г.І., Копич І.М. Інтелектуальні економічні системи: проблеми природи, історичної і функціональної типологізації та кліометричного аналізу// Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. Випуск 5. – Львів: Коопосвіта, 1999. – С. 42-52.

5. Долан Едвин Дж., Линдсей Дэйвид Б. Макроэкономика. – С.-Пб.: АО "Санкт-Петербург оркестр", 1994. – 408 с.

6. Леошвили П.Р. Анализ экономической ценности. – Экономика, 1990. – 191 с.

7. Мэнкью Грегори Н. Принципы экономики. – С.-Пб., 1999. – 784 с.

8. Фишер С., Дорнбуш Р., Шмалензи Р. Экономика. – М.: Дело ЛТД, 1995. – 864 с.

9. Шухов Н.С. Ценность и стоимость (опыт системного анализа). Ч. 1. Проблемы ценности и стоимости в зарубежной литературе. – М.: Изд-во стандартов, 1994. – 294 с.

УДК 330.564.2 (477) Проф. С.М. Панчишин, к.е.н.; доц. А.В. Стасишин, к.е.н.;
доц. Н.М. Холод – Львівський НУ ім. Ів. Франка

МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ТА РОДИННОГО РОЗПОДІЛУ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Проаналізовано функціональний та родинний розподіл доходів в умовах перехідної економіки України. Визначено чинники, що впливають на зміну розподілу та обчислено коефіцієнти Джіні для подушних сукупних доходів населення.

Prof. S. Panchyshyn, doc. A. Stasyshyn, doc. N. Kholod – Lviv NU by Iv. Franko

Macroeconomic analysis of functional and personal distribution of incomes in transitional economy of Ukraine

In the article the functional and personal distribution of incomes in transitional economy of Ukraine is analysed. Determinate the factors influencing on change distribution of incomes and calculated the Gini coefficients for per capita total incomes of population.

Крах командно-адміністративної системи призвів до докорінних змін в економічній системі суспільства. Зниження рівня життя широких верств населення внаслідок падіння реальних доходів, посилення майнової диференціації і розширення зони бідності є найбільшочислими проблемами перехідного періоду. Жодна країна з перехідною економікою не змогла уникнути істотних змін у розподілі доходів населення.

Аналізуючи розподіл доходів населення, використовують, як відомо, два підходи: розподіл за факторами виробництва і розподіл доходів серед домогосподарств. Для оцінки функціонального розподілу доходів населення в Україні наявні два джерела інформації. Першим джерелом є "Баланс грошових доходів та витрат населення" (хоча для домогосподарств з позиції економічної теорії доцільніше вживати термін "видатки", а не "витрати"), що відображає всі доходи домашніх господарств, які вини отримують у офіційній економіці за послуги факторів виробництва. Розміри доходів за статтями визначаються на основі зареєстрованих даних тих, хто їх виплачує (підприємства та інституції тощо). Проте такий підхід не враховує доходів, які створюються у традиційному секторі та неофіційній економіці.

По-друге, для оцінки всіх доходів, незалежно від джерел отримання — сектор підприємств і організацій чи будь-який інший, використовують дані вибіркового обстеження сімейних бюджетів. До 1999 р. в Україні обстежувались 16,4 тис.

сімей, що становить 50 тис. чоловік або 0,1 % населення. Отримані на їх підставі дані не відрізняються високою надійністю — респонденти часто не знають реального розміру свого доходу, навмисне знижують дохід (за оцінками фахівців, як мінімум на 15-20 %). Крім цього, існують певні методологічні недоліки бюджетних досліджень в Україні — застарілі ваги для агрегації міських та сільських сімей у загальнонаціональні показники, недостатня представленість осіб старших вікових груп, відсутність чіткого механізму ротації респондентів та інші.

Однак з 1 січня 1999 р. було запроваджено нове вибіркове обстеження, яке проводиться на постійній основі, відповідає міжнародним стандартам і сучасній демографічній та економічній ситуації в Україні. Доцільно, правда, зауважити, що все ж програма бюджетних досліджень давала певний матеріал для аналізу рівня життя населення.

Для виявлення динаміки функціонального доходу проаналізуємо спочатку дані з "Балансу грошових доходів та витрат населення". У 1990 р. у структурі доходів населення переважала заробітна плата — 61,2 %. Пенсії, допомоги та стипендії становили 14,2 %, грошові доходи за працю у колгоспах — 7,6, надходження від продажу продуктів сільського господарства 5,5, надходження з фінансово-кредитної системи — 4,7, оплата праці працівників кооперативів 3,3 %, інші надходження — 3,6 % від всіх доходів населення [1]. Такі джерела формування доходів були традиційними і перебували під пильним наглядом держави.

Демонтаж командно-адміністративної системи і формування основ ринкової економіки спричинили важливі зміни у вітчизняній економіці та розподілі доходів. Наслідком цього стало, передовсім зменшення частки заробітної плати у структурі доходів. Реальна заробітна плата у четвертому кварталі 1992 р. становила 89,0 % від рівня 1990 р., тоді як уже в першому кварталі 1993 р. — 44,2 %. Відтак заробітна плата коливалася в межах 30-40 % від рівня 1990 р. Водночас, частка оплати праці у структурі грошових доходів зменшилася з 70,1 % у 1990 р. до 59,03 % у 1995 р. і 48,2 % у 1998 р. та дещо підвищилася у 1999 р. — до 53,6 %.

Причиною зниження реальної заробітної плати і її частки у загальних доходах населення є насамперед падіння реального ВВП. Коефіцієнт кореляції між реальним ВВП і реальними доходами становить 96,5 %. Отже, основною причиною зниження реальних доходів населення України є падіння реального ВВП. Головною передумовою зростання доходів є, як відомо, економічне зростання.

В умовах перехідної економіки важливішу частку у грошових доходах населення становлять трансферні платежі. Частка пенсій у грошових доходах населення зросла з 12,50 % у 1992 р. до 19,71 % у 1995 р. і до 27,51 % у 1998 р. та 23,8 % у 1999 р.

Доходи від продажу продуктів сільського господарства практично не змінились, хоча 1994-1996 рр. спостерігалось зменшення таких доходів. Їхня частка у грошових доходах населення становила 4,6 % у 1992 р., 2,6 % у 1995 р. і 4,0 % у 1998 р. та 4,6 % у 1999 р.

Дані обстежень сімейних бюджетів змальовують дещо іншу динаміку джерел доходу. Доходи від оплати праці зменшилися з 67,5 % у 1990 р. до 42,7 у 1995 р. і знову збільшилися до 45,9 % у 1998 р. При цьому існують істотні розбіжності між часткою оплати праці в доходах міських і сільських сімей. Так, у 1998 р. доходи міських сімей на 64,9 % формувалися з доходів від оплати праці, тоді як у